

DİSK'İN DGM DİRENİŞİ (1976)

21 Şubat 2021

Yıldırım Koç



DEVLET GÜVENLİK MAHKEMELERİ SORUNU VE DİRENİŞİ

Türkiye’de 1976 yılında önemli konulardan biri, demokratik ve siyasi hakların kullanımı açısından önemli sakıncalar taşıyan devlet güvenlik mahkemeleriydi. Ülkede bu dönemde, Süleyman Demirel’in başkanlığında AP-MSP-MHP koalisyonu, Birinci Milliyetçi Cephe hükümeti vardı. DİSK devlet güvenlik mahkemeleri konusunda duyarlı ve sorumlu davrandı ve işçilerin günlük ekonomik sorunlarının dışında siyasal bir konuda bir genel grev uyguladı. Bu eylem, işçilerin demokrasi mücadelesinde etkili bir siyasi tavır almaları açısından son derece önemli bir olaydı. Ancak bu tarihlerde TKP’nin etkisi ve yönlendirmesi altındaki DİSK, direniş sürecinde izlediği yol ve direniş sonrasında çok sayıda işçi önderinin işten çıkarılması ve kara listeye alınması nedeniyle de ciddi biçimde eleştirildi.

12 Mart darbesinden sonra sıkıyönetim komutanlıklarına bağlı askeri mahkemelerde görülen davalar uzadı. Sıkıyönetim Kanununda, sıkıyönetimin sona ermesi durumunda bile sıkıyönetim mahkemelerinin görevlerine devam edeceklerine ilişkin hüküm (Madde 23), Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edildi. Buna göre, sıkıyönetim bittiğinde sıkıyönetim mahkemelerinde görülen davalar normal mahkemelere devredilecekti. Bu devir işlemine karşı çıkan güçler, Devlet Güvenlik Mahkemelerini gündeme getirdiler. (Halit Çelenk, “Güvenlik Mahkemeleri,” *Cumhuriyet Gazetesi*, 16.12.1972, aktaran Mutlu Kurtuluş (der.), *Devlet Güvenlik Mahkemeleri*, Sorun Yay., İst., Ağustos 1976, s.28-29. Mutlu Kurtuluş’un DİSK’in DGM Direnişi öncesinde yayımlanan bu önemli derlemesinde, değerli hukukçuların Devlet Güvenlik Mahkemeleri konusundaki yazıları, DGM'lere

ilişkin 1773 sayılı Yasa'nın tam metni, Anayasa Mahkemesi'nin DGM'lere ilişkin iptal kararının tam metni, DİSK'in, çeşitli siyasal partilerin temsilcilerinin ve bazı yazarların görüşleri yer almaktadır.)

15 Mart 1973 günü kabul edilen ve 20 Mart 1973 günü **Resmi Gazete'**de yayımlanarak yürürlüğe giren 1699 sayılı Yasa ile Anayasa'nın 30, 57, 136 ve 148. maddelerinin bazı bentlerinde değişiklikler yapıldı ve 2 geçici madde eklendi. 136. maddeye eklenen bentlerle, Devlet Güvenlik Mahkemelerinin kuruluşları ve yetkileri belirlendi: "Devletin ülkesi ve milletiyle bütünlüğü, hür demokratik düzen ve nitelikleri, Anayasa'da belirtilen Cumhuriyet aleyhine işlenen ve doğrudan doğruya devlet güvenliğini ilgilendiren suçlara bakmakla görevli Devlet Güvenlik Mahkemeleri kurulur." (Şerafettin Turan, **Türk Devrimi Tarihi, 5. Kitap, Çağdaşlık Yolunda Yeni Türkiye (27 Mayıs 1960 – 12 Eylül 1980)**, Bilgi Yay., Ank., 2002, s.273)

Devlet Güvenlik Mahkemelerinin Kuruluş ve Yargılama Usulleri hakkındaki 1773 sayılı Yasa, 26.6.1973 tarihinde kabul edildi ve 11.7.1973 günlü Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girdi. Ancak, Diyarbakır Devlet Güvenlik Mahkemesi, 1773 sayılı Yasa'nın 1. ve 6. maddelerini Anayasa'ya aykırı bularak, Anayasa Mahkemesi'ne başvurdu. Anayasa Mahkemesi ise 6.5.1975 günlü kararıyla, bu maddeleri biçim yönünden Anayasa'ya aykırı bularak iptal etti. Ancak, bu iki maddenin iptali Yasanın tümünü uygulanamaz hale getirdiği için, Yasanın bütünü ile iptaline ve kararın Resmi Gazete'de yayımlandığı günden başlayarak bir yıl sonra yürürlüğe girmesine karar verdi. Anayasa Mahkemesi, Yasayı usul yönünden iptal ettiği için, itirazın esasını incelemeye gerek görmedi. (Halit Çelenk, **Devlet Güvenlik Mahkemeleri Niçin Kaldırılmalıdır?**, Çağdaş Hukukçular Derneği Yay. No.1, Ank., 1976) Anayasa Mahkemesi tarafından tanınan bir yıllık süre 11 Ekim 1976 tarihinde sona erecekti.

Yasaya göre, Devlet Güvenlik Mahkemeleri, bir Başkan, iki hakim ve iki askeri hakim üyeden oluşacaktı. Devlet Güvenlik Mahkemelerinin görevine giren suçlar arasında, 275 sayılı Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanunu'nda yazılı suçlar da yer alıyordu (Madde 9/B/3).

Kanun gerekçesinin 9. maddeye ilişkin bölümünde şu değerlendirme yapılıyordu:

"Maddenin birinci fıkra, B bendinde sayılan ve Türk Ceza Kanunu ile diğer kanunlarda yazılı bulunan suçlar; ancak Devletin ülkesi ve milleti ile bütünlüğü, hür demokratik düzen ve nitelikleri Anayasada belirtilen Cumhuriyet aleyhine işlendikleri ve doğrudan doğruya Devlet güvenliğini ilgilendirdikleri takdirde, soruşturma ve kovuşturmaları bu kanuna tabi olacak, başka bir ifade ile, o takdirde bu suçlar Devlet Güvenlik Mahkemelerinin görevine girecektir.

"B bendinde zikredilen söz konusu suçlar, şayet yukarıda ve bendin ilk cümlesinde yazılı maksatla veya bu maksada matuf işlenmedikleri ve doğrudan doğruya Devlet güvenliğini ilgilendirmedikleri takdirde de, soruşturma ve kovuşturmaları yürürlükteki genel hükümlere göre intac edilecektir.

"Bu bent için öngörülen kıstas, fiilin, Devletin ülkesi ve milleti ile bütünlüğü, hür demokratik düzen ve nitelikleri Anayasada belirtilen Cumhuriyet aleyhine yönelmiş olarak işlenmesi ve doğrudan doğruya Devlet Güvenliğini ilgilendirmesidir. Fiilin bu mahiyette ve bu amaca yönelmiş olarak işlenmesini takdir edecek merciler de, şüphesiz kanunların yetkili ve görevli kıldığı adli merciler bulunmaktadır.

"İşlenen fiilin bu niteliğini, vukuunda veya soruşturma safhasında doğrudan doğruya Devlet Güvenlik Mahkemesi savcılar ile yetkili Cumhuriyet Savcılar ve askeri savcılar; kovuşturma safhasında da bizzat Devlet Güvenlik Mahkemeleri ve diğer yargı organları takdir ve tayin edecekler, Devlet Güvenlik Mahkemelerine intikal edecek olaylarda, yerinde tabiri ile, ilk süzgeç vazifesini bu mahkemeler nezdindeki Cumhuriyet savcılarını ifa edeceklerdir.

"Olayın soruşturma veya kovuşturma safhasında bu nitelikte işlendiği anlaşıldığı takdirde, soruşturma veya kovuşturma hangi safhada bulunursa bulunsun, ilgili Cumhuriyet Savcısı veya suç askeri mahalde işlenmişse Askeri Savcı yahut mahkeme tahkikat veya dava dosyasını görevli ve yetkili Devlet Güvenlik Mahkemesi Savcılığına veya bu kanalla Devlet Güvenlik Mahkemesine tevdi edeceklerdir." (Halit Çelenk, a.g.e., 1976, s.40)

Aziz Nesin, bu konunun önemini DİSK ve Maden-İş Genel Başkanı Kemal Türkler'e Türkiye Yazarlar Sendikası'nın anlattığını belirtmektedir:

"DGM yasa tasarısı yayınlanınca, bu konunun TYS'nı (Türkiye Yazarlar Sendikası) doğrudan ilgilendirdiğini gördük. Ancak, konu, bütün işçi sınıfımızı çok yakından ilgilendirdiğinden, tepkinin de yurt çapında, çok geniş

olması gerekiyordu. Yani, gösterilmesi gereken tepki, bizim küçük sendikamızın olanaklarını, gücünü çok aşıyordu.

"Bu sorun, TYS'nin Yönetim Kurulu'nda uzun uzun tartışıldı. Bu konuyla, hukuksal yönden en çok ilgilenen, konunun da uzmanı olan arkadaşımız Orhan Apaydın'dı. Yönetim Kurulumuzdaki tartışmalarımız sonunda şu karara vardık: MC İktidarının çıkarmayı tasarladığı DGM yasası, en başta işçi sınıfımızın aleyhinedir. Bu nedenle, bu soruna en başta, ülkemizin devrimci işçi örgütü olan DİSK sarılmalı, bizim sendikamız, başta demokratik örgütlerle birlikte, bu savaşında DİSK'i desteklemelidir.

"Bizi, bu kararımıza götüren tartışmalarımız sırasında, DGM yasasına karşı, önemli tepkiler daha başlamamıştı. Hatta DİSK'te hiçbir tepki yoktu.

"Yönetim Kurulumuzun üyesi bulunan Orhan Apaydın ve Kemal Sülker arkadaşlarımızı, DİSK Genel Başkanı Kemal Türkler'e gönderip, bu sorunu O'na genişlemesine ve derinlemesine anlatarak DİSK'in eyleme geçmesi için öneride ve uyarıda bulunmakla görevlendirdik.

"Apaydın ve Sülker arkadaşlarımız, Kemal Türkler'le konuyu görüştüler. Dönüşlerinde ayrı ayrı bana söyledikleri şudur: 'Kemal Türkler'i inandırmakta çok zorluk çektik. Türkler, sorunun işçi sınıfını ilgilendirmediğinde çok direndi. Devlet Güvenlik Mahkemelerinin bir politik sorun olduğunu söyledi. Gerçeği kendisine anlatmamız zor oldu. Ama sonunda, DGM yasasının en başta işçi sınıfımızı sindirmek için çıkarılmak istendiği kanısına vardı.'

"Şimdi İstanbul Barosu Başkanı olan Orhan Apaydın arkadaşımıza da, Kemal Sülker arkadaşımıza da çok güvenirim. Onların bana söyledikleri budur ve doğru söylememeleri olanaksızdır.

"DİSK'in DGM yasa tasarısına karşı eyleme geçmesi bundan sonra başlamıştır.

"Bu tarihsel olguyu ilk kez açıklıyorum.

"DİSK'in başlattığı, DGM yasasına karşı eylemleri Türkiye Yazarlar Sendikası olarak destekledik. Ama, 'Genel Yas Eylemi' adı altında, MC iktidarı düşünceye dek sürecek, yani süresi belirsiz bir grevin başlatılmasını hiç düşünmedik de, önermedik de. Süresi belirsiz grev, dünya sendikacılık tarihinde ilk kez görülüyordu." (Aziz Nesin, **Büyük Grev**, Nesin Vakfı Yay., İst., 1978, s.268-9)

DİSK bu konuyu ciddi bir biçimde 1976 yılı Temmuz ayının ilk günleri gündemine aldı.

DİSK Genel Başkanı Kemal Türkler, 4 Temmuz 1976 günü İzmit'te Oğuz Sineması'nda yaptığı konuşmada, "bugüne dek en büyük desteği DİSK'ten gören CHP yöneticileri Devlet Güvenlik Mahkemeleri Yasasına karşı olduklarını açıkça ifade etmelidirler; Seçimlerden önce bunu ilan edecek oldukları takdirde, kendilerini bugüne dek olduğu gibi bundan sonra da DİSK olarak destekleyeceğiz," dedi. (**Cumhuriyet Gazetesi**, 5.7.1976)

5 Temmuz 1976 tarihli **DİSK Ajansı** bir özel sayı olarak hazırlandı. "İşçi Sınıfına ve Kamuoyuna DİSK'in Uyarısı" başlıklı bülten 1 milyon adet basılarak dağıtıldı. (**DİSK Ajansı**, Özel Sayı, 5.7.1976)

Cumhuriyet Gazetesi, 6 Temmuz 1976 günlü sayısında, DGM'ler konusunda bir açık oturum düzenledi. Değerlendirmeye DİSK Genel Başkanı Kemal Türkler de katıldı. Kemal Türkler'in konuşmasının bazı bölümleri aşağıda sunulmaktadır:

"Sosyal uyanış ekonomik gelişmeyi aşıyor. Bu durumda egemen güç özgürlüklerin kısıtlanması gereğini duyuyor. Burjuvazi kendi sınıfsal devletini korumak ve bu devletin, işçi sınıfı hareketi üzerindeki baskısını meşrulaştırmak için yıllar önce 141 ve 142. maddeleri çıkarmıştır. Ancak bu yasaların etkin bir şekilde uygulanması için, hukuksal yapıda bazı değişiklikler yapma gereğini duymuştur. 12 Mart sonrası yapılan Anayasa değişikliğinde 136. maddeye yapılan eklerle Devlet Güvenlik Mahkemeleri kurulmuştur. Bu mahkemelerden amaç, anti-demokratik yasaklamaların daha etkin şekilde uygulanmasıdır.

"DGM'nin kurulması, burjuvazinin iktidarı yürütmedeki acz ve beceriksizliğini kanıtlamaktadır. Burjuvazi baskıcı yasaları ve bu yasaları uygulamakla yükümlü mahkemeleri etkisiz bulmaktadır. DGM'leri, ekonomik, siyasal ve ideolojik derin bir buhran içine giren sermaye sınıflarının kendi sınıfsal iktidarlarını korumak için kurduğu açık baskı araçlarıdır. Burjuva devletini korumak, bu devletin sınıfsal yapısını değiştirecek, işçi sınıfının, örgütlü sendikal, demokratik, siyasal ve ideolojik mücadelesini bastırmakla eş anlamlıdır. Yani DGM yasa tasarısı yasalastığı takdirde Türkiye yeni bir döneme girecek ve olağanüstü 'sıkıyönetimsiz sıkıyönetim' dönemi açık bir biçimde başlayacaktır. DGM'ler açıkça, sosyalist gelişmeyi geriletmek için kurulmaktadır." ("Demokrasi ve Devlet Güvenlik Mahkemeleri," **Cumhuriyet Gazetesi**, 6.7.1976)

Bu açıklama, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ne karşı takınılan tavır nedeniyle çok önemlidir. DİSK Genel Başkanı, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin "burjuvazinin kendi sınıfsal devleti" ve "burjuva

devleti” olduğunu ileri sürdü. Geçmişte hükümetlere karşı çıkmış olan DİSK’in, bu süreçte devlete de karşı çıkışı önemli bir tavır değişikliği idi.

Bu dönemde DİSK’in ve DİSK’e bağlı bazı sendikaların yönetimlerinde Türkiye Komünist Partisi etkiliydi. Nitekim, o tarihte DİSK Genel Sekreteri olan Mehmet Karaca, 1980’li yıllarda TKP’nin üst yönetiminde görev aldı.

DİSK Genel Sekreteri Mehmet Karaca verdiği demeçte, Devlet Güvenlik Mahkemelerinin “sıkıyönetimsiz sıkıyönetim” anlamına geldiğini, “sınıf mahkemeleri” olduğunu belirtti. (**Politika Gazetesi**, 7.7.1976) TÖB-DER, TUS-DER, TUM-DER, TÜTED, TUMAS ile TMMOB’ye bağlı odaların İstanbul’da bulunan 11 şubesi 7 Temmuz 1976 günü ortak bir bildiri yayınlayarak, DİSK’in çağrısını desteklediklerini açıkladılar. (**Cumhuriyet Gazetesi**, 8.7.1976)

DİSK yönetimi, DİSK Genel Temsilciler Meclisi’ni 9 Temmuz günü toplantıya çağırdı. 5 Temmuz günü yapılan açıklamada, toplantı gündemi şu şekilde belirtiliyordu: “1 – Devlet Güvenlik Mahkemeleri, 2 – DİSK’in örgütlü olduğu işyerlerindeki işçiler üzerinde yoğunlaşan faşist komando saldırıları, 3 – DİSK’e bağlı sendikalara toplu sözleşme yetkisi verilmemesi için gerekli yerlere gizli emir ve talimatların verilmiş olması, 4 – Halk hizmetinden kopuk ve MC iktidarının gerici, faşizan politikası doğrultusunda halkın şartlanması için yayın yapan TRT.” (**DİSK Ajansı**, 976/178, 5.7.1976)

DİSK Genel Temsilciler Meclisi 9 Temmuz 1976 günü İstanbul Spor ve Sergi Sarayı’nda toplandı. Kemal Türkler toplantıdaki uzun konuşmasında, DİSK’in CHP ile ilişkileri konusunda şu değerlendirmeyi yaptı: “DİSK’e indirilecek darbenin CHP’yi, CHP’ye indirilecek darbenin DİSK’i, işçi sınıfı örgütlerine ve çeşitli toplumsal katmanların demokratik kitle örgütlerine indirilecek darbelerin bu ikisini etkilememesi olanaksızdır.” Türkler, “Son Türk devletini komünist saldırıdan korumak bahanesiyle tekellerin kurulmasına çalıştığı Devlet Güvenlik Mahkemelerinin amacı böylece açıkça tekellerin zorba diktatörlüğünü pekiştirmek olarak ortaya çıkmaktadır; işte bu yüzden Devlet Güvenlik Mahkemeleri sınıf mahkemeleridir,” dedi ve konuşmasını, “DİSK’i çökertmek isteyen sermaye sınıfları ve onların eli kanlı MC iktidarı tarihin çöplüğüne atılacak, fakat DİSK yaşayacaktır,” diyerek bitirdi. (**DİSK Ajansı**, 976/179, 9.7.1976)

4000’e yakın kişinin katıldığı toplantıda 30’a yakın konuşmacı söz aldı. Konuşmacılar, DGM’ye karşı yürüyüşler düzenlenmesini, diğer devrimci örgütlerle işbirliği yapılmasını ve genel greve gidilmesini önerdiler. (**Cumhuriyet Gazetesi**, 10.7.1980)

DİSK, 10 Temmuz 1976 günü Bursa Mitingi’ni düzenledi. Kemal Türkler, bu mitingde yaptığı konuşmada devlet güvenlik mahkemelerine karşı direnmenin gerekli olduğunu şöyle vurguladı: “DİSK bugün, ülkemizin en etkin ve disiplinli sendikal örgütü olarak DGM’ye karşı seferberliği başlattı. Kaybedecek bir an bile yok. DGM’yi önlemek tüm ilerici ve demokrat güçlerin, güç ve eylem birliğiyle olanaklıdır. DGM’yi engellemek için toplumsal direniş somut temellere oturmalı, en geniş biçimde oluşturulmalıdır.” (**DİSK Ajansı**, 976/180, 10.7.1976)

TÜRK-İŞ’e bağlı sosyal demokrat sendikalar adına da YOL-İŞ Federasyonu Genel Başkanı Halit Mısırlıoğlu 12 Temmuz 1976 günü bir açıklama yaparak, DGM’lere karşı çıktı ve hükümetin DGM’leri gündeme getirmesinin nedeninin “işçi sınıfını sindirmek, etkinliğini önlemek ve sermaye sınıfının çıkarlarına dayalı bir düzen kurmak” olduğunu ileri sürdü. (**Cumhuriyet Gazetesi**, 13.7.1976) TÜRK-İŞ üyesi sosyal demokrat sendikalar 20 Temmuz 1976 tarihinde “Devlet Güvenlik Mahkemelerine Neden Karşıyız?” isimli bir kitapçık yayımladılar. (TÜRK-İŞ Üyesi Sosyal Demokrat Sendikalar, **Devlet Güvenlik Mahkemelerine Neden Karşıyız?**, Ank., 1976, 14 s.) Çeşitli kuruluşlar da DGM’ye karşı verilen mücadeleye destek vereceklerini açıkladı. (**DİSK Ajansı**, 976/191, 13.8.1976)

DGM direnişi öncesinde, 6 Eylül 1976 tarihinde DİSK Yürütme Kurulu aşağıdaki çağrısı yaptı:

“Günümüzün en acil görevi, MC’nin yerini emekçiden yana, ulusal ve demokratik bir yönetimin alması, sendikal hareketin, işverenlerin saldırılarına karşı ilerici ve özgürlükten yana örgütlerin güç ve eylem birliğini gerçekleştirmektir. Her örgütün kendi örgütsel bağımsızlığını ve ideolojik farklılığını koruması, ortak istemleri için oluşacak bu güç ve eylem birliğini engellememelidir. 9 Temmuz 1976 günü toplanan Genel Temsilciler Meclisinde DİSK, Türk-İş’in demokrasi için mücadelede yerini alması ve bu konuda CHP ile ve diğer demokratik ve ilerici kuruluşlarla güç birliği ilişkilerini kurması gerekliliğini bir kez daha belirtmiştir.

“6 Eylül Pazartesi günü toplanan DİSK Yürütme Kurulu, tüm bu nedenlerden dolayı, DİSK’in

1. Demokrasinin kurtarılması, korunması ve genişletilmesi için işbirliği,
2. İşçi sınıfı hareketini dışarıdan bölmeyi ve parçalamayı hedef tutan tüm hareketlere karşı işbirliği,
3. İşveren ve işveren örgütlerinin, sendikalara karşı anti-demokratik tutum ve davranışlarına karşı işbirliği için Türk-İş'le görüşmeye hazır olduğunu kararlaştırmıştır." (DİSK, **6. Genel Kurul Çalışma Raporu, Aralık 1977, İst., 1977, s.154**)

DİSK Genel Yönetim Kurulu 10 Eylül 1976 günü toplandı. Kemal Türkler, toplantıyı açarken yaptığı konuşmada, şu noktalara değindi: "Anayasaya aykırı olan Devlet Güvenlik Mahkemeleri sıkıyönetimsiz sıkıyönetim yaratarak tüm demokratik ve insan hak ve özgürlüklerinin kullanılmasını engelleyecektir. MC'nin ve Devlet Güvenlik Mahkemelerinin baş hedefi demokrasi savaşımızın öncüsü işçi sınıfı ve onun sendikal örgütü DİSK'tir. 1 Mayıs günü gücünü açıkça gösteren işçi sınıfımız, kendisine, DİSK'e, demokrasiye, insanca bir yaşam mücadelesine ve tüm ilericilere karşı yönelen Devlet Güvenlik Mahkemeleri tehlikesinin gerçekleşmesine olanak tanımayacaktır. Devlet Güvenlik Mahkemelerinin yeniden kurulmasını önlemek üzere insan hak ve özgürlüklerinden yana olan herkes mücadeleye kararlı olmalı ve işçi sınıfının büyük mücadelesinin etrafında kenetlenmelidir." (**Politika Gazetesi, 11.9.1976**)

DİSK Yönetim Kurulu 15 Eylül 1976 günü yaptığı 32 sayılı toplantısında aşağıdaki kararı aldı:

"15 Eylül 1976 günü Genel Başkan Kemal Türkler'in başkanlığında olağanüstü toplanan Genel Yönetim Kurulu üyeleri ile Başkanlar Konseyi üyelerinin ortak toplantısında,

Madde 1 – Bu iktidarın Anayasal ve Demokratik yoldan düşürülmesine ve halktan yana bir iktidarın kurulmasına kadar tüm ülkede genel yas ilanına,

Madde 2 – Anayasal ve Demokratik haklarını DİSK'in 'tabanın söz ve karar sahibi olma' temel ilkesi içinde kullanabilmesi açısından işçi üyelerimizin serbest bırakılmasına,

Madde 3 – Örgütümüzün bulunduğu merkezlerde her gün genellikle öğleden sonraları DİSK tarafından sessiz matem yürüyüşleri veya mitingler düzenlenmesine,

Madde 4 – Bunun dışında DİSK tarafından düzenlenmeyen hiçbir yürüyüş, miting gibi gösteriye üyelerimizin katılmaması ve bozguncu unsurların içerden veya dışardan gelecek tahriklerine olanak verilmemesi için üyelerimizin çok dikkatli ve titiz davranmalarına,

Madde 5 – İşbu kararın 16.9.1976 günü saat 13:00'ten itibaren yürürlüğe girmesine,

Oy birliği ile karar verilmiştir." (Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Savcılığı (İstanbul), **İddianame, DİSK, DİSK'e Bağlı Sendikalar, DİSK ile Ortak Amaç ve Faaliyetlerde Bulunan Kişi ve Kuruluşlar Soruşturması: I: DİSK, İstanbul, 1981, s.287**)

Bu kararda, DGM ile olan mücadele bir anda MC'nin iktidardan düşürülmesi ve halktan yana bir iktidarın kurulması mücadelesine dönüştürüldü. Bunun için de "işçiler serbest bırakıldı" ve "genel yas" ilan edildi. DİSK yönetimi, böyle büyük ve anarkosendikalist bir hedef koyarken, hem sorumluluktan kaçtı, hem de "genel yas" gibi ilginç ve belirsiz bir "tavır" (eylem türü bile değil) ortaya attı. Bu eylem, DGM yasa tasarısının yasallaşmasını önlemede etkili oldu; ancak Milliyetçi Cephe Hükümeti bu eylemden etkilenmedi ve devam etti.

DİSK Yürütme Kurulu da, 16 Eylül 1976 günü yaptığı toplantısında, "18, 20 ve 21 Eylül 1976 günleri saat 14.00 ile 18.00 arasında Beşiktaş meydanı Dolmabahçe Caddesi – Gümüşsuyu güzergahı üzerinden Taksim'e sessiz matem yürüyüşü düzenlenmesine ve Taksim'de Atatürk Heykeli'ne çelenk konması ve saygı duruşundan sonra dağılmasına" oy birliği ile karar verdi. (**Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Savcılığı (İstanbul), İddianame, DİSK, DİSK'e Bağlı Sendikalar, DİSK ile Ortak Amaç ve Faaliyetlerde Bulunan Kişi ve Kuruluşlar Soruşturması: I: DİSK, İstanbul, 1981, s.288**) Kemal Sülker, bu sürece ilişkin şu ilginç cümleyi yazıyordu: "Devlet Güvenlik Mahkemeleri'nin yeniden kurulması isteklerine karşı DİSK işçileri, yöneticilerin verdikleri bir karar üzerine kendilerini serbest hissetmiş ve önemli bir direniş eylemine girişmişlerdir." (Sülker, Kemal, "DİSK'teki Anlaşmazlıkların İçyüzü, DİSK'in İçindeki Bunalımın Kökenleri," **Vatan Gazetesi, 14 Aralık 1977**)

DİSK Genel Başkanı Kemal Türkler, DGM Direnişi'nin başladığı 16 Eylül 1976 günü bir basın toplantısı düzenledi. Türkler, konuşmasına, "seçimle işbaşına gelmeyen MC, iktidarı işgal etmektedir; MC bir buçuk yıllık yönetimi sırasında işçinin, köylünün, memurun, esnafın, tüm çalışanların hayat ve

çalışma şartlarını alabildiğine ağırlaştırmıştır,” dedikten sonra, sorunları sıraladı. MC yönetimi “tüm emekçi halkımızın çıkarlarına karşı savaş açmıştır” ve “ulusal bağımsızlığımızı iyice çiğneyerek gayri milli bir politika izlemiştir,” dedi. Kemal Türkler, MC’nin tüm çabalarına karşın “emekçiden yana demokratik bir düzen savaşımını” durduramadığını belirttikten sonra, “işte bu nedenle, bu savaşımı durdurmak, demokrasiyi iyice boğazlamak için Devlet Güvenlik Mahkemelerini yeniden kurmak istiyor,” dedi. Daha sonra, DGM’lerin işçiler, sendikalar ve tüm halk açısından sakıncalarını özetledi. (**DİSK Ajansı**, 976/202, 16.9.1976)

DİSK, 17 Eylül 1976 günü yayınladığı bir **DİSK Ajansı Özel Sayısı** ile İstanbul, Kocaeli, Gaziantep, Trabzon, Ankara, Adana, İzmir ve diğer bazı merkezlerde DİSK’e bağlı sendikalara üye işçilerin iş bıraktığını, onlara bazı bölgelerde TÜRK-İŞ’e bağlı sendikalara üye işçilerin de katıldığını duyurdu. Daha sonra, “işçiler neden üretimi durdurdular?” sorusuna şu şekilde yanıt verdi:

“Ücretler, memur maaşları gerilerken, hayat pahalılığını kim arttırıyor? Kim işçinin, memurun, öğrencinin üzerine polis ve komando gönderiyor, faşist cinayetleri tezgahlıyor? Sendikal haklarımıza ve sendika seçme özgürlüğümüze kim saldırıyor? Demokrasiyi kim boğazlıyor? Topraklarımızı Amerika’ya kim peşkeş çekiyor? NEDEN VE KİM DEVLET GÜVENLİK MAHKEMELERİNİ YENİDEN KURMAK İSTİYOR?”

“Tüm halkımız bu emekçi düşmanı, baskıcı ve gayri milli politikayı izleyen gücün büyük sermayenin sözcüsü MC olduğunu biliyor. (...)

“İşçi sınıfımızın demokratik sınıf ve kitle sendikal örgütü DİSK, tüm işçiler ve emekçi halkımızla birlikte DGM’ye hayır diyor ve MC’nin demokratik ve Anayasal yoldan düşürülmesini; MC’nin yerine emekçiden yana, ilerici, demokratik ve ulusal bir iktidarın bir an önce işbaşına gelmesini istiyor. DİSK bu demokratik ve Anayasal mücadele içinde olan tüm işçilerin ve emekçilerin yanında yer alıyor. CUMARTESİ GÜNÜ SAAT 14’TE BEŞİKTAŞ’TA TOPLANALIM.” (**DİSK Ajansı**, Özel Sayı, 17.9.1976)

DİSK Yürütme Kurulu’nun 20 Eylül 1976 günü yaptığı toplantı sonrasında, Genel Başkan Kemal Türkler aşağıdaki açıklamayı yaptı:

“DİSK’in, MC demokratik ve anayasal yoldan düşürülene ve halktan yana ilerici bir iktidar işbaşına gelene kadar ilan ettiği genel yas devam etmektedir.

“MC, ‘ne olursa olsun, kim ne derse desin DGM çıkacaktır’ tavrıyla demokrasinin ilkelerinden olan görüşlerin, söz ve yazıyla ifade etme özgürlüğünü yozlaştırmış ve ortadan kaldırmıştır. Bu nedenle DİSK demokratik tavır koyma yöntemini kullanarak genel yas ilan etme gereğini duymuştur.

“DİSK bu tavrını halkımızın sorunlarını da gözönünde bulundurarak yürütmektedir. Bu nedenle DİSK’in DGM’ye ve MC’ye karşı sürdürdüğü demokratik mücadele geniş kitlelerin ve tüm ilerici örgütlerin desteğini almıştır.

“20 Eylül günü toplanan DİSK Yürütme Kurulu, halkımızın çıkarlarını birinci planda gözönünde tutarak konuyu yeniden görüşmüş, çöp ve ulaşım gibi güncel sorunların çözümü için genel hizmetler ve belediye işçilerinin tabanın söz ve karar sahibi olması ilkesi içinde verip uygulamakta oldukları kararlarını, aynı ilke içinde yeniden gözden geçirmeleri konusunda uyarılmalarına karar vermiştir. Bu nedenle belediyelerde çalışan işçi kardeşlerimizin bu sabah 5’ten itibaren çalışmaya başlama kararını memnunlukla karşılıyoruz.

“DİSK Yürütme Kurulu 20 Eylül 1976 günkü toplantısında:

A – Bir hafta önce Yönetim Kurulu ile Başkanlar Konseyi üyelerinin ortak toplantısında:

- 1. Ülkemizi MC’nin yarattığı karışıklık ve bunalımdan kurtarmak,*
- 2. Hayat pahalılığının artışına son verip, emekçi halkımızın yüksek geçim olanaklarına kavuşmasını sağlayacak kapıları açmak,*
- 3. Demokrasiyi açıkça boğazlanmaktan kurtarıp, demokratik, sendikal ve siyasal hak ve özgürlükleri koruyup genişletmek,*
- 4. Ve bu nedenle emekçi halkımızın 1977 genel seçimlerinde özgürce oy kullanmak ve bu işlemleri destekleyen dilediği iktidarı seçme olanağını sağlamak amacıyla,*
- 5. Bu iktidarın Anayasal ve demokratik yoldan düşürülmesine ve halktan yana bir iktidarın kurulmasına kadar tüm ülkede genel yas ilanı,*
- 6. Anayasal ve demokratik haklarını DİSK’in, tabanın söz ve karar sahibi olma temel ilkesi içinde kullanabilmesi açısından işçi üyelerimizin serbest bırakılması,*
- 7. Örgütümüzün bulunduğu merkezlerde, her gün, genellikle öğleden sonraları, DİSK tarafından sessiz matem yürüyüşleri veya mitingler düzenlenmesi,*

8. Bunun dışında DİSK tarafından düzenlenmeyen hiçbir yürüyüş, miting gibi gösteriye üyelerimizin katılmaması ve bozguncu unsurların içeriden veya dışarıdan gelecek tahriklerine olanak verilmemesi için üyelerimizin çok dikkatli ve titiz davranmaları

Şeklinde alınmış kararın aynen kalmasına.

B – Ancak tabandaki üye kardeşlerimizin, DİSK'in 'tabanın söz ve karar sahibi olma' ilkesi içinde karar vermek suretiyle uygulamakta ve kullanmakta oldukları Anayasal ve demokratik hakkın bugün için tavır koyma hedefine ulaşmış olması nedeniyle, şimdilik, aynı temel ilke içinde bu kararlarını yeniden görüşmeleri ve yeniden bir karar vermeleri gereği doğrultusunda uyarılmalarına karar verilmiştir.

"Bu arada DİSK üyesi işçiler hukuk ve Anayasa dışı bir anlayışla baskı altında tutulmak istenmektedir. MC ve İşveren Sendikaları Konfederasyonu bu konuda da ortak bir tutum içindedirler. Hiçbir yasal dayanağı olmayan bu baskıları şiddetle protesto ediyor ve bu işlemlere kalkışan savcılarını hukuka ve özgürlüklere saygıya çağırıyoruz." (DİSK Ajansı,.976/205, 21.9.1976, aktaran Konuk, a.g.e., 1977, s.106-7)

Eylem ağırlıklı olarak 12 ilde uygulandı. Bu eyleme toplam 234 işyerinde 88.485 işçi katıldı. (Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Savcılığı (İstanbul), **İddianame, DİSK, DİSK'e Bağlı Sendikalar, DİSK ile Ortak Amaç ve Faaliyetlerde Bulunan Kişi ve Kuruluşlar Soruşturması: I: DİSK**, İst., 1981, s.112)

27 Eylül 1976 günü Ankara'da TÖB-DER, TÜS-DER, TÜM-DER, TMMOB, Halkevleri, TÜMÖD, İlerici Kadınlar Derneği, Ankara Kadınlar Derneği, Ankara Tabip Odası ve diğer bazı kuruluşların birlikte düzenledikleri "DGM'ye Hayır" Miting ve Yürüyüşü yapıldı. Onbinlerce kişi Ankara'da Tandoğan Meydanı'nda toplandı ve yapılan konuşmalardan sonra Cemal Gürsel Meydanı'na kadar yürüdü. Çok farklı siyasal eğilimlerden kişinin katıldığı miting ve yürüyüşte, slogan anlaşmazlığı nedeniyle kavga çıktı. (**Politika Gazetesi** ve **Milliyet Gazetesi**, 28.9.1976)

DİSK Genel Sekreteri Mehmet Karaca, 21 Eylül 1976 günü tutuklandı. Bazı basın ve yayın organları, DİSK Yürütme Kurulu'nun kaçak durumda olduğu yolunda haberler yayınladı. Bunun ardından Kemal Türkler ve Yürütme Kurulu'nun diğer üyeleri de tutuklandı. Ancak, bir üst mahkemeye yapılan itiraz sonunda, tutuklular serbest bırakıldı.

Çetin Yetkin'in savcısı olduğu İstanbul 2. Ağır Ceza Mahkemesi'nin, "Kanunsuz genel greve teşvik ve tahrik suçundan sanıklar Kemal Türkler, Kemal Nebioğlu, Mehmet Kılınç, Rıza Güven ve Celal Küçük'ün" tahliye kararının son bölümü aşağıda sunulmaktadır: "Gönderilen hazırlık evrakı meyanında hangi tarihte, hangi işyerinde kanunsuz grev uygulandığı belirtilmediği gibi sanıkların işçileri kanunsuz greve teşvik ettikleri hakkındaki delillerin neden ibaret olduğu açıklanmamış ve tetkik edilen hazırlık evrakı arasında mevcut Devrimci İşçi Sendikaları karar defterinde bu babta alınmış bir kararın mevcut bulunmadığı ve binnetice sanıkların tevkiflerini gerektirir bir durum mevcut olmadığı kanaat ve sonucuna varılmakla itirazın kabulü ile Bakırköy 3. Asliye Ceza Mahkemesi'nin yukarıda tarih ve numarası yazılı sanıklar hakkındaki giyabi tevkif kararının ve dolayısı ile bu kararı vicahiye çeviren Bakırköy Sulh Ceza Mahkemesi'nin 22.9.976 tarih ve 976/990 sayılı kararının kaldırılmasına ve sanıkların tahliyelerine. (...) ittifakla karar verildi. 23.9.976." (Yetkin, Çetin, **Vatan Sağ Olsun**, Toplumsal Dönüşüm Yay., İst., 1997, s.136-7)

EYLEM SONRASI İŞÇİ ÇIKIŞLARI

DGM direnişinin ardından işyerlerinden direnişçi işçilerin atılması başladı. Kemal Türkler, DİSK Genel Temsilciler Meclisi'nin 23 Ekim 1976 günü yaptığı toplantıyı açış konuşmasında, üç bine yakın işçinin DGM Direnişi sonrasında işten çıkarıldığını söyledi. İlhan Akalın da üç bin işçinin işten çıkarıldığını belirtmektedir. (İlhan Akalın, **DİSK Kısa Tarihi (1960-1980)**, Öteki Yay., Ank., 1995, s.135. İlhan Akalın şunları söylemektedir: "Görülmemiş bir işçi kıyımı sürdürülüyor. DİSK çalışma raporunda bunlara hiç yer verilmiyor. (...) DİSK, işten çıkarılan işçilere sahip çıkmadı." s.134-135)

En kapsamlı tasfiyenin olduğu yerlerden biri, Aliğa Rafinerisi idi. 21 Eylül 1976 günü işyerindeki 400 işçi işten çıkarıldı. (**Politika Gazetesi**, 23.9.1976) 28 Eylül gününe kadar çıkarılanların sayısı 750'ye ulaştı. İşveren, işten atılan işçilerin yerine yeni 300 işçi aldı. Yeni işçiler, polis yardımıyla işbaşı yaptılar. (**Milliyet Gazetesi** ve **Günaydın Gazetesi**, 29.9.1976) Yeni alınan işçilerin komando olduğu ileri sürüldü. (**Politika Gazetesi**, 29.9.1976)

MESS (Türkiye Madeni Eşya Sanayicileri İşveren Sendikası), 28 Eylül günü yaptığı açıklamada, eylem nedeniyle MESS'e bağlı işyerlerinden çıkarılan işçi sayısının 483 olduğunu açıkladı. (**Milliyet Gazetesi**, 29.9.1976) MESS'in, **1976 Yılı Yasadışı Eylemleri Neden ve Sonuçları** (MESS, **1976 Yılı Yasadışı Eylemleri Neden ve Sonuçları**, İst., 1977, s.1-2) kitapçığında ise DGM direnişiyle ilgili şu bilgiler yer alıyordu: Maden-İş'in örgütlü bulunduğu MESS üyesi işverenlerin 92 işyerinde eylem uygulandı. İşyerlerinde çalışan 33.137 işçiden 25.274'ü DGM eylemine katıldı. Marmara Bölgesinde 70 işyerinde 18.625 kişi, Ege Bölgesinde 8 işyerinde 1446 kişi, Bursa Bölgesinde 4 işyerinde 4344 kişi, Orta Anadolu Bölgesinde 9 işyerinde 670 işçi, Güney Anadolu Bölgesinde 1 işyerinde 189 kişi eyleme katıldı. Bu eylemler sonucunda 57 işyerinde 660 işçinin hizmet sözleşmesi bu eylem nedeniyle feshedildi.

TÜRK-İŞ Genel Merkezi, 2 Ekim 1976 günü bölge temsilciliklerine gönderdiği yazıda, DGM eylemi sonrasında işten çıkarılan işçilere ilişkin bilgi istedi (TÜRK-İŞ'in 2 Ekim 1976 gün 76/4289 sayılı yazısı): İstanbul ve civar illerden sorumlu bulunan 1. Bölge Temsilciliği, tekstil işkolunda 23 işyerinde 113 sendika temsilcisinin, madeni eşya işkolunda ise, İzmir, Ankara, Bursa, Mersin, Kocaeli illerinde 51 işletmede 529 işyeri temsilcisinin işten çıkarıldığını bildirdi. (TÜRK-İŞ 1. Bölge Temsilciliği'nin 8.10.1976 gün ve 76/112-A-10 sayılı yazısı) TÜRK-İŞ'in Eskişehir ve çevre illerden sorumlu 2. Bölge Temsilciliği, yalnızca Isı Cihazları Fab.A.Ş.'de 4'ü temsilci 11 işçinin işten çıkarıldığını bilgisini verdi. (TÜRK-İŞ 2. Bölge Temsilciliği'nin 8.10.1976 gün ve 976-2/84 sayılı yazısı) İzmir ve çevre illerden sorumlu TÜRK-İŞ 3. Bölge Temsilciliği'nin bildirdiğine göre, Maden-İş'in örgütlü bulunduğu 9 işyerinde toplam 232, Petkim-İş'in örgütlü bulunduğu üç işyerinde ise toplam 703 işçi çıkarıldı. Yalnızca Aliğa Rafinerisi'nde çıkarılan işçi sayısı 665 oldu. (TÜRK-İŞ 3. Bölge Temsilciliği'nin 6.10.1976 gün ve 76/491-1/3-B sayılı yazısı) TÜRK-İŞ'in Sivas'taki 5., Samsun'daki 6. ve Diyarbakır'daki 7. Bölge Temsilcilikleri, bölgelerinde DGM eylemine katılan kimse olmadığını, bu nedenle hiçbir işçinin işten çıkarılmadığını belirttiler. (TÜRK-İŞ 5. Bölge Temsilciliği'nin 4.10.1976 gün ve 83-76/A-2 sayılı yazısı; TÜRK-İŞ 6. Bölge Temsilciliği'nin 7.10.1976 gün ve 726 sayılı yazısı; TÜRK-İŞ 7. Bölge Temsilciliği'nin 18.10.1976 gün ve 976/91 sayılı yazısı)

Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu (TİSK), yayın organı olan **İşveren Dergisi**'nde "16 Eylül 1976 Tarihinde Başlayan DİSK Kanunsuz Grevi Dolayısıyla Hizmet Akdi Feshedilen İşçiler" başlığı altında listeler yayınladı. Bu kara listelerde işçinin ismi, soyadı, doğum yeri, doğum tarihi ve baba adı yer alıyordu. Böylece bu işçilerin daha sonraki yıllarda işe girmeleri büyük ölçüde zorlaştırılmış oldu. (İkinci grup liste için bkz. TİSK, **İşveren Dergisi**, Şubat 1977, s.42-48)

DİSK Yürütme Kurulu, 5 Ekim 1976 günlü toplantısında, "işten atılan tüm DİSK üyesi işçi ve temsilci kardeşlerimizin maddi ve manevi sorumluluğu DİSK'in güvencesi altındadır" biçiminde bir karar aldı. Bu karara göre, DGM eylemi nedeniyle işten çıkarılmış ve 16 Eylül – 1 Ekim 1976 tarihleri arasında tekrar işe alınmamış DİSK üyesi işçi ve sendika temsilcilerine DİSK tarafından kurulan fondan yardım yapılması kararlaştırıldı. DİSK, bu amaçla, DİSK Dayanışma Fonu adı altında bir hesap açtı. (**DİSK Ajansı**, No.976/211, 8.10.1976) Karar metni aşağıda sunulmaktadır:

"Madde 1 – DİSK'in 16 Eylül kararlarının sonucunda tabanın söz ve karar sahibi olması ilkesi içinde işten çıkartılmış ve 16 Eylül – 1 Ekim 1976 tarihleri arasında işe alınmamış olanlara, asgari ücretin yüzde ellisinden az ve 2000 liradan çok olmamak üzere birinci ay için brüt ücretlerinin yüzde kırkı ve ikinci ayla sonraki aylar brüt ücretlerinin yüzde ellisi oranında DİSK tarafından kurulan fondan yardım yapılmasına; (...)

Madde 6 – DİSK'in 16 Eylül kararlarının sonucunda 'tabanın söz ve karar sahibi olması' ilkesi içinde işten çıkarılmış olan işçilerin yeniden işe alınmaları hususunun ilk toplu iş sözleşmelerinde gündemin birinci maddesi olarak ele alınmasına;

Madde 7 – Bu nedenle işten çıkarılan ve bu iş için kurulan fondan yardım görececek işçilerin kontrol altına alınması ve DİSK tarafından yapılacak bir program dahilinde örgütlenmede görevlendirilip çalıştırılmalarına;

Karar verilmiştir."(Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Savcılığı (İstanbul), **İddianame, DİSK, DİSK'e Bağlı Sendikalar, DİSK ile Ortak Amaç ve Faaliyetlerde Bulunan Kişi ve Kuruluşlar Soruşturması: I: DİSK**, İstanbul, 1981, s.288-9)

Çeşitli örgütler tarafından gazetelerde yayımlanan ilanda, "yiğit DİSK işçilerini demokrasi mücadelesi vermek suçuyla işsizliğe ve açlığa mahkûm ederek yıldıracağını sanan patronların hevesini

boşa çıkaralım” denilerek, herkes bir günlük net ücretini DİSK Dayanışma Fonu’na vermeye çağrıldı. (**Cumhuriyet Gazetesi**, 16.10.1976)

Dayanışma kararının uygulanmasına ilişkin bilgiler, DİSK’in 6. Genel Kurulu’na (1977) sunulan **Çalışma Raporu**’nda aşağıdaki biçimde özetlenmektedir:

“Sermayenin bu faşist saldırılarına karşı Konfederasyonumuz Genel Yönetim Kurulu ile Başkanlar Konseyi 5 Ekim tarihinde yaptıkları ortak toplantıda ilk olarak: DGM’yi protesto ettikleri için 16 Eylül ile 1 Ekim arasında işlerinden atılan DİSK üyesi işçi ve sendika temsilcilerine maddi yardımda bulunmayı kararlaştırmıştır. Bu karara göre, işçiler bürüt ücretlerinin birinci ay için net % 40’ını, ikinci ay ve daha sonraki aylar için ise net % 50’sini almışlardır. Aynı toplantıda 24 Ekim tarihinde DİSK Olağanüstü Genel Kurulu ile 23 Ekim’de de Genel Temsilciler Meclisi’nin toplanması kararlaştırılmıştır. Olağanüstü Genel Kurul kararının nedenini Genel Sekreter KARACA, 9 Ekim günü verdiği demeçte belirtmiştir:

“Sermaye sınıfının, özellikle onların bir parçası olan işverenlerin saldırıları ve hazırlıkları karşısında DİSK de gereken yeni ve etkin önlemleri almaktadır. DİSK’in ulusal düzeyde örgütlenmesini hızlandırmak ve DİSK’e olan eğilimi gerektiği gibi örgütleyebilmek üzere örneğin, DİSK Bölge Temsilciliklerinin daha düzenli bir işbirliğine kavuşturulması ve mali açıdan DİSK’i daha da güçlendirmek gibi nedenlerle Anatüzüğü ilgili maddelerinde gereken değişiklikleri yapmak üzere DİSK, Olağanüstü Genel Kurul’a çağrılmıştır.” (DİSK, a.g.e., 1977, s.85)

TİP’lilerin çıkarttığı **Yürüyüş Dergisi**’nin yayınladığı bir belgeye (Maden-İş Sendikası tarafından bölge temsilciliklerine gönderilen yazı) göre, 1977 yılı başlarındaki DGM Direnişi sonrasında işten çıkarılan işçilerle ilgili olarak yeni bir uygulamaya gidildi: “16 Eylül 1976 olayları nedeniyle işten çıkartılan ve Sendikamızdan sosyal yardım alan üyelerimiz için DİSK Yürütme Kurulu’nun aldığı karar uyarınca: a-Tazminatlarının alınması mümkün olan işyerlerinde tazminatlarının alınması, b-Tazminatlarını almış olanların tazminatlarının alındığı tarihten itibaren, sosyal yardım ödeneklerinin sona erdirilmesi, c-Tazminatlarının alınması mümkün olduğu halde tazminatını almak istemeyen üyelerimizin sosyal yardım ödeneklerinin sona erdirilmesi, gerekmektedir. Bu şekilde işlem yapılmasını rica ederiz.” (**Yürüyüş Dergisi**, Sayı 94, 25 Ocak 1977, s.5)

Bakanlar Kurulu ise 30 Eylül 1976 günü yaptığı toplantısında DGM direnişi nedeniyle meydana gelen zararı değerlendirdi. Bakanlar Kurulu’nun açıklamasında aşağıdaki görüşler yer aldı:

“Bakanlar Kurulu, DİSK yöneticilerinin demokratik rejim aleyhine giriştikleri kışkırtmanın ve bu kışkırtmalar sonucu yer yer girişilen kanunsuz direnişler ve bunlar karşısında alınan tedbirleri incelemiştir.

“İdeolojik ve partizan amaçlarla kanunsuz hareketleri kışkırtanlar milletimizi milyarlara varan zararlara uğratmışlardır. Milyarlara malolan fabrikaları kanunsuz şekilde durduran ve binlerce insanı işsiz kalma tehlikesiyle karşı karşıya bırakan örgütlerin ve militanların yasadışı davranışlarına karşı, her türlü hukuki tedbir alınacaktır. Halkın sağlığını kasıtlı olarak ve siyasi sebeplerle tehlikeye atanlara imkan verilmeyecektir.

“Devlet ve millet malına zarar verenler hakkında gerekli takibat yapılmakla beraber, uğranılan zararın sebep olanlar tarafından tazmini için gerekli teşebbüslere geçilecektir.” (Politika Gazetesi, 1.10.1976)

Hürriyet Gazetesi’nin bildirdiğine göre, Cumhuriyet Savcılıkları 19 bin işçi hakkında soruşturma açtı. Bu işçilerin 1200’ü Eskişehir, 2200’ü İzmir, 1900’ü Adana, 1000’i Mersin’deydi. Ankara’da belediye işlerinde çalışan 9500 işçi için de soruşturma açıldı. Haklarında soruşturma açılan diğer işçiler ise diğer illerdeydi. (**Hürriyet Gazetesi**, 25.9.1976)

DGM Direnişi’nin sona ermesinden sonra İstanbul Mecidiyeköy’de bulunan Profilo Holding’e bağlı AEG ve TELRA fabrikalarında işçilerden 18’inin hizmet akitleri, “kanunsuz direniş” yaptıkları gerekçesiyle işveren tarafından feshedilince, işçiler 22 Eylül 1976 günü direnişe geçtiler, fabrikayı işgal ettiler ve kapıları kilitleyip veya kaynaklayıp, polisin içeri girmesini engellediler. (**Vatan Gazetesi**, 23.9.1976) Direniş 24 saat sürdü. Daha sonra, Şeker Bayramı nedeniyle direnişe ara verildi.

Ancak Bayramdan sonra işveren 100’e yakın işçiyi daha işten çıkardı. Bunun üzerine 5 bin dolayında işçi 29 Eylül 1976 günü sabahı direnişi ve işgali yeniden başlattı. İşveren tekrar polisi çağırdı. Toplum polisi panzerlerle fabrikaya girmeye çalıştı ve işçilerle çatışma başladı. Bir işçi kurşunla yaralandı. İşçilerden ve polislerden başka yaralananlar da oldu. Polis geri çekilmek zorunda kaldı. İşçiler, işten çıkarılan arkadaşlarının işe iadesine kadar direnişi sürdüreceklerini söylediler. (**Milliyet**

Gazetesi, Vatan Gazetesi, Hürriyet Gazetesi, 30.9.1976) 29 Eylül gecesi işçilerin büyük bölümü evlerine gitti. İşyerinde 500'e yakın işçi kaldı. 30 Eylül 1976 sabahı geceyi fabrikada geçiren işçilerden bir grup fabrikanın çatısına çıkarak, çevredeki işçilerin ve öğrencilerin kendilerine katılmaları için megafonla çağrı yaptı. Bu çağrı üzerine fabrikaya girenler oldu. Polis fabrikayı boşaltmak için müdahale edince, fabrikanın çevresindeki sokaklarda da polisle işçiler ve öğrenciler arasında olaylar başladı. Profilo işçilerinden Yakup Keser bu sırada vurularak öldürüldü.

Olaylar büyüyünce jandarmadan yardım istendi. İstanbul İl Jandarma Komutanı tek başına fabrikaya girdi ve fabrikanın boşaltılmasını istedi. İşçiler direnişe son verdiler ve getirilen 28 araca bindiler. Ancak öğrenci olduğu ileri sürülen bazı kişiler araçlara ateş açtı. Bir askeri araç devrildi. Yaralananlar oldu. Direnişçi işçiler askeri araçlarla Gayrettepe Emniyet Müdürlüğü'ne götürüldü ve 500'ü aşkın işçi gözaltına alındı. (**Yeni Asır Gazetesi, Hürriyet Gazetesi, Vatan Gazetesi, Milliyet Gazetesi**, 1.10.1976) Bu işçilerin yaklaşık 350'si 1 Ekim günü serbest bırakıldı. Daha sonraki günlerde de gözaltına alınan toplam 552 işçinin yalnızca 6'sı tutuklandı. Profilo'da 4 Ekim günü üretime geçildi. (**Milliyet Gazetesi, Cumhuriyet Gazetesi**, 5.10.1976)

17 Ekim 1976 günü ise Profilo'daki olayları protesto eden bazı kuruluşlar, İstanbul'da Hürriyet Mahallesi – Şişli arasında işçilerin ve öğrencilerin katıldığı bir yürüyüş düzenlediler. Yürüyüşte, "DİSK, TÜRK-İŞ bir olsun, sendika ağaları kahrolsun," "kahrolsun sosyal faşistler" gibi sloganlar atıldı. (**Milliyet Gazetesi**, 18.10.1976)

DİSK, 4 Ekim 1976 günü **DİSK Ajansı Özel Sayısı** olarak yayımladığı bildiride, 5 Temmuz'daki bildirisinde yer alan bazı bölümleri tekrar duyurdu. Bildiride ayrıca gelişmeler ışığında bazı yeni görüşler de ifade edildi. (**DİSK Ajansı, Özel Sayı, İşçi Sınıfına ve Kamuoyuna DİSK'in Uyarısı, Devlet Güvenlik Mahkemeleri Sıkıyönetimsiz Sıkıyönetim Demektir**, 4.10.1976)

DİSK'in verdiği mücadele sonuç aldı; Devlet Güvenlik Mahkemelerine ilişkin yeni bir hukuki düzenleme yapılamadığı için, DGM'lerin görevleri 11 Ekim 1976 tarihinde sona erdi. (Devlet Güvenlik Mahkemelerinin 1973-1976 dönemi faaliyetleriyle ilgili ayrıntılı bir döküm için bkz. **Cumhuriyet Gazetesi**, 11.10.1976) Ancak MC'nin düşürülmesi söz konusu değildi.

TÜRK-İŞ'İN DGM DİRENIŞİ KONUSUNDAKİ TAVRI

TÜRK-İŞ Genel Başkanı Halil Tunç, 17 Eylül 1976 günü yaptığı açıklamada, girişilen eylemin "ancak, İstanbul, İzmit ve Bursa'da kurulu özellikle Koç Holding grubuna bağlı bir kaç işyerinde" başarılı olduğunu ve bunun dışında Ankara, İzmir ve Adana'da "işveren durumunda olan belediye yetkililerinin işyerlerini kapatmaları ve işçiyi paydos ederek otobüslerin anahtarlarının toplanması sonucu" işçilerin eyleme zorlandığını ileri sürdü ve şunları söyledi: "Gerçek Sendikacı, işçiden yana işçi lideri, işçiyi eyleme geçirip, sonra da 'benim bu işlerden haberim yok, suçum yok, işçi kendiliğinden yaptı; suç varsa onlardan sorunuz,' diyemez." (**TÜRK-İŞ Haber Bülteni**, 17 Eylül 1976) Halil Tunç, TÜRK-İŞ'e bağlı kuruluşların bu eyleme katılmamaları çağrısında bulduklarını da açıkladı.

DİSK Yürütme Kurulu 20 Eylül 1976 günü yaptığı açıklamada TÜRK-İŞ'e yanıt verdi: "Sayın Ecevit, DİSK ve Türk-İş'in işbirliği yapma çağrısını yenilemiştir. DİSK'in çok daha önceleri ve durmadan yaptığı güçbirliği çağrısı Türk-İş'in MC ve işveren yanlısı yönetimi tarafından kabul edilmemiştir. Türk-İş yönetimi bir kez daha işçi sınıfına ihanet etmiştir. Ancak biz, Türk-İş içinde bulunan namuslu ve yurtsever sendikacıların, ilerici sendikaların ve işçilerin DİSK'le DGM ve MC'ye karşı güçbirliği yapacaklarına inanıyoruz. İdeolojik görüşlerimiz ne olursa olsun, tüm ilerici ve özgürlükten yana sendikaların demokrasi için güçbirliğini hemen gerçekleştirmelerinin acil bir görev olduğu inancındayız." (Konuk Yay. **Yaşasın DİSK, Sınıf ve Kitle Sendikacılığında Atılım (1975-1977)**, İst., 1977, s.203)

TÜRK-İŞ Genel Başkanı Halil Tunç, TÜRK-İŞ Yönetim Kurulu'nun 29 Eylül 1976 günü başlayan toplantısını açış konuşmasında, DGM direnişiyle ilgili olarak şu değerlendirmeleri yaptı: "TÜRK-İŞ, son günlerdeki işçi olaylarının işçi haklarını korumaya ve demokratik rejime karşı girişilen tutum ve davranışları engellemeye yönelik olduğuna kesinlikle inanmamaktadır. Bu davranışlar ancak işçi hareketlerini yakından izlemek imkanını bulamayanlar için inandırıcı olabilir. İşçi Hareketi içinde yaşayanlar için, olayların gerçek amacının ideolojik olduğu daha ilk bakışta ortaya çıkmaktadır. (...)

TÜRK-İŞ için yas günü 10 Kasım günüdür. Bunun dışında yas tutacak hiçbir ideolojik düşünceye itibar etmeyecektir. Allende'nin ölüm gününde merasim düzenleyip yas tutanlar, MAO'ya ağıtlar yakıp genel yas ilan edenlerle elbette TÜRK-İŞ hiçbir konuda eylem birliği içinde olamaz." (**TÜRK-İŞ Haber Bülteni**, 29.9.1976)

Halil Tunç'un konuşmasında Allende konusunda söyledikleri, bir işçi örgütü yöneticisi için utanç verici niteliktedir. TKP'lilerin denetimi altındaki DİSK yönetiminin Mao'ya ağıt yaktığı iddiası ise komiktir ve çok ilkeldir.

TÜRK-İŞ Yönetim Kurulu üç gün toplandı. Toplantı sonunda yayımlanan bildiri de DGM direnişiyle ilgili olarak aşağıdaki değerlendirmeler yer aldı:

"Yurdumuzu marksist, leninist veya maoist bir yönetime, yada teokratik bir devlet düzenine sürüklemek isteyen aşırı uçlar, siyasal partilerden, öğrenci kuruluşlarına, sendikalardan devlet dairelerine kadar her yere el atmışlardır.

"Bugün yurdumuzda, teokratik bir devlet kurmak isteyenler de, Türk halkının bütünlüğüne kastedip, marksist bir yönetim kurma hevesinde bulunanlar da Atatürk düşmanlığında işbirliği halindedirler. (...)

"Yönetim Kurulumuz, Disk'in bir süredir devam ettirdiği direniş ve anarşik olaylar, bir işçimizin ölümüne ve birçoklarının yaralanmasına kadar vardırılan fabrika işgalleri ve bunlara bağlı olarak cereyan eden diğer olayları ve ilgili bütün gelişmeleri gözden geçirmiş, bir değerlendirmeye tabi tutmuştur. (...)

"Bütün kamuoyunun gözleri önünde cereyan eden olayların içyüzünü bilenler, bu olayların işçi hak ve hürriyetleriyle uzak yakın hiçbir ilgisi olmadığını, Devlet Güvenlik Mahkemeleri'ne karşı bir direniş görüntüsü verildiğini ve işçilerin aldatılarak direnişe çıkarıldığını görebilmektedirler. (...)

"Disk, daha eyleme başladığı gün, işçiyi yalnız bırakmıştır. İşçi bu yalnızlık içinde şaşkına dönmüş, ne yapacağını bilmez halde ortada kalmıştır. Bu sahipsizlik içinde yalnızlığa itilmiş işçi, bilindiği gibi işinden ve ekmeğinden edilerek büyük zararlara sokulmuştur. (...)

*"Disk eylemleri ideolojiktir. Dün böyle olmuştur, bugün de böyle olmaktadır. Hepsinin değişmeyen tek tarafı, sonunda işçinin yalnız bırakılması, badireye sürüklenmesi ve zarara sokulmasıdır." (**TÜRK-İŞ Haber Bülteni**, 2.10.1976)*

BAZI SOSYALİST/KOMÜNİST HAREKETLERİN DGM EYLEMİNE YAKLAŞIMI

Türkiye İşçi Partisi, DİSK'in DGM Direnişi'ni sert biçimde eleştirdi. Bu dönemde TKP ile TİP arasında sert bir mücadele sürüyordu ve TKP'lilerin etkili olduğu DİSK, TİP'lilerin etkili olduğu DİSK üyesi sendikaları tasfiye etme çabasıındaydı. Bu konuda, TİP'in resmi yayın organı olan **Çark Başak**'ta yayımlanan yazının bazı bölümleri aşağıda sunulmaktadır:

"Toplumsal mücadelede girişilen eylemlerin başarılı olabilmesi için hedef ve biçiminin somut şartlar ışığında gerçekçi ve geçerli nitelikte olması ve doğru örgütlenmesi şart bulunmaktadır. Oysa DİSK'in 'genel yas' ilanına, koyduğu hedefe, önerdiği eylem biçimine ve örgütlenme düzenine bu açıdan bakıldığı zaman bu girişimlerin bu ölçütlere uymadığı görülmekteydi. (...)

"Bir kez, gösterilen hedefle bu hedefe ulaşmak için benimsenen yöntem uyumlu değildi; yani araç amaca uygun değildi. Gösterilen hedef MC'nin düşürülmesi ve yerini halktan yana, demokratik, ilerici bir iktidarın almasıydı. Bu amaca yönelik, ama bir zaman süresiyle sınırlı belirli ve yoğun eylemler türü önerilebilecekken bu yapılmamıştı; tersine, MC iktidardan düşürülünceye kadar, onun yerini belirtilen nitelikte bir iktidar alıncaya kadar sürecek kesintisiz bir hareket öngörülmekteydi. Hedef bu biçim konularak, eylemin hedefe ulaşması olanağı daha baştan yok edilmiş bulunuyordu. Ne 'genel yas'ın, ne her gün yapılması öngörülen yürüyüş ve mitinglerin, ne de serbest bırakılan işçilerin demokratik hak ve özgürlüklerini kullanarak girişecekleri eylemlerin 'anayasal ve demokratik yoldan' MC iktidarı düşürülünceye ve 'halktan yana, ilerici, demokratik' bir iktidar onun yerini alıncaya kadar sürdürülmesine olanak yoktu. Meğer ki, zaten sallantıda olan MC iktidarının düşmesinin bir fiskeye bağlı olduğu, DİSK'in başlatacağı hareketin bunu sağlayacağı; arkadan, başta sosyal demokrat sendikalar olmak üzere bütün Türk-İş üyelerinin de kendilerine katılacağı; diğer yandan böyle bir hareketi burjuvazinin hiç değilse önemli bir kesiminin, MC'den giderek umudunu kesip CHP'yi bir iktidar alması olarak daha fazla benimseyen kesiminin hoşgörü ile karşılayacağı; bu ihtimallerden bir kısmı veya hepsi düşünülmüş, buna inanılmış veya durum böyle değerlendirilmiş olsun. Böyle bir olasılık dışında, hareket, daha başından hedefe ulaşmamaya mahkum edilmiş bulunuyordu. Üstelik böylesine önemli ve gerçekleşmesi zaman alacak, güçlüklerle karşılaşacak bir hedefe ulaşabilmesi için

önerilen araç, yöntem neydi? 'Genel Yas' ilanı. Oysa yas, bir mücadele bir eylem biçimi değildir. Yas tutmakla birşey elde edilmez. (...)

"Önceden karar verilmişti. Cuma günü DİSK Ajansının bülteniyle açıklandı. Cumartesi günü Beşiktaş'tan Taksim'e yürünecekti. Bu arada yürüyüşün iptal edildiği söylentileri çıktı, daha sonra yapılması kesinlik kazandı. Ama bu yürüyüş, herkesçe bilinen 'gösteri yürüyüşü' olmayacaktı. Yürüyüş biçim değiştirmişti. İşçiler değil, işçilerin bindiği otobüsler yürünecekti. Gerçekten öyle oldu. Tam 'genel yas' ilanına yaraşır biçimde, Beşiktaş'tan Taksim'e otobüsler yürütüldü. DİSK üst yönetiminin bizzat yöneterek sorumluluğunu üstlendiği tek eylem de bu oldu. (...)

"Alınan kararlara göre bir tek gün değil 'her gün,' ve bir tek İstanbul'da değil, DİSK örgütünün 'bulunduğu merkezlerde' yapılması gereken 'sessiz matem yürüyüşleri ve mitingler' yerine, DİSK üst yönetiminin bütün direniş boyunca tek yaptığı eylem bundan ibaret kaldı. Dağ fare doğurmuştu. Bırakın eski günleri, daha birkaç ay öncesinde 1 Mayıs mitingini gerçekleştirmiş olan işçi sınıfına, hem de direnişin en sıcak günlerinde üst yönetimce uygun görülen eylem türü işte bu matem yürüyüşüydü. (...)

"Hele örgüt üst yöneticilerinin, 'işçilerin giriştiği eylemlerin sorumluluğu kendilerine aittir, örgüt sorumlu değildir' yollu demeçler vermeleri, sorumluluğu üzerlerinden atarken girişilen direnişleri de kırıncı nitelikte bir tutum içinde olmaları, en hafif deyimle, olacak iş değildi. Ama oldu: O kadar ki, Genel-İş başkanı ve CHP milletvekili Baştürk, en çarpıcı örneği vererek sorumluluğu, bu konuda akla hiç gelmeyecek isim olan Tunç'a yüklemekten bile çekinmedi.

"Demecinde işçilerin eyleminden habersiz olduğunu ileri süren Baştürk, 'Belki de bütün bunlar Halil Tunç'un basın toplantısından sonra olmuştur. Biliyorsunuz, Tunç DGM yasalaştığı takdirde ortak eyleme gideceklerini söylemişti. Belki de işçi bu sözlerden sonra ayaklandı. Bu eylemlerden DİSK yöneticileri sorumlu tutulamaz. Sorumlular, eylemi yapan yüzbinlerce işçidir,' demiştir.

"Baştürk, ilerde kendisi hakkında bir soruşturma olmasının mümkün olup olmadığı sorusuna ise, 'yapmadığım eylemden ben yükümlü tutulamam,' demiştir (17 Eylül tarihli Hürriyet'ten)...

"İşçiler yalnız 'serbest' bırakılmış değil, aynı zamanda başıboş ve yalnız da bırakılmışlardı. Yöneticilerden yapılmış yukarıdaki alıntılar, bir dereceye kadar mazur sayılabilecek biçimde yalnız örgütü antidemokratik yasa tuzaklarından korumak endişesinin ürünü değil, üst yönetim için gerçek bir tutumun da ifadesi olmaktadır. Bir çok yerde daha ilk günden gözaltına almalar başlamış, fabrika ve bölge temsilcileri bu durumda ne yapacakları, ne yapmaları gerektiği sorusuna cevap verecek yetkili bir merci, bir yönetici dahi bulamamışlardı. Bu serbest bırakma, dolayısıyla direniş ne kadar sürecekti. İşten atılmalar karşısında ne yapılacaktı, kimse bir şey bilmiyordu. Devamlı 'toplantıda' oldukları söylenen yöneticileri ne telefonla, ne bizzat bulmak bir türlü mümkün olamıyordu. Kafalarında kıvrılan türlü soru işaretlerine rağmen işçiler ve temsilcileri, bir yetkiliyi bulamayınca birbirlerine, komşu işyerlerindeki arkadaşlarına danışarak, tartışarak el yordamıyla, ama bilinç ve olgunluk içinde direnişlerini sürdürdüler; ta üst yönetimin, tutumların yeniden gözden geçirilmesini istediği 21 Eylül gününe kadar.

"20 Eylül Pazartesi günü, Milli Güvenlik Kurulu'nun bu konuyu da görüşmek üzere toplandığı saatlerde DİSK Ajansı'nın 976/204 sayılı bülteninde, bültenin ifadesiyle 'DİSK'in Genel Yas ilanının MC ve basınının bir bölümü tarafından kasıtlı olarak tahrif edilmesi ya da yanlış yorumlanması üzerine DİSK genel başkanı Kemal TÜRKLER'in yazılı basın demeci' yayınlandı. Demecin kararla ilgili bölümünde Türkler aynen şöyle diyordu:

"16 Eylül tarihli DİSK Genel yönetim Kurulu ve Başkanlar Konseyi'nin aldığı kararlardan şu ikisi bilerek ya da bilmeyerek birbirine karıştırılıyor. Birinci karar şöyledir: 'Bu iktidarın anayasal ve demokratik yoldan düşürülmesine ve halktan yana bir iktidarın kurulmasına kadar tüm ülkede GENEL YAS ilanı kararlaştırılmıştır.' Genel Yas'ın hangi eylem biçimleriyle yürütüleceği de şu şekilde açıkça belirlenmiştir: Sessiz matem yürüyüşleri veya mitingler. DİSK bu kararını ilk kez 18 Eylül Cumartesi günü İstanbul'daki yürüyüşle uygulamaya koymuştur.

"İkinci karar Genel Yas ilan eden birinci kararla karıştırılamaz ve kesinlikle karıştırılmamalıdır: 'Anayasal ve demokratik haklarını, DİSK'in tabanın söz ve karar sahibi olma temel ilkesi için kullanabilmesi açısından işçi üyelerimizin serbest bırakılması kararlaştırılmıştır.' Açıkça görüldüğü gibi DİSK, bu kararın ne kadar süreceğini belirtmemiştir.

"Bazı gazete yorumları, bu kararın uygulama süresini Genel Yas'ın uygulama süresiyle karıştırmış ve kamu oyunu ters yönde etkilemiştir. Bundan kaçınılması gerekir.'

"Mazur görülsün; türkçe okuyup yazma bilen herkes gibi bizler de 'yanlış' yorumlayanlar arasındaydık, işçiler de öyle. (...)

"Bazı CHP'li sendika yöneticisi ve yöneticileri (Genel-İş ve Bursa Siemens'de görüldüğü gibi) kendi Parti lideri veya yöneticileriyle temas ettikten sonra 'serbest' kalmaktan vazgeçmiş bulunuyorlardı bile. (...) CHP, DİSK'in kararına ve işçilerin protesto direnişlerine açıkça karşı çıkmadı, açıkça desteklemedi de. (...)

"Bir işveren sendikasının bir işyeri yöneticisine telefonla söylediği gibi, 'bu fırsat bir daha ele geçmez'di. (...)

"Gene bu olay gösterdi ki, DİSK üst yönetimi, kulaklara neler fısıldanmış veya durum nasıl değerlendirilmiş olursa olsun, örgütü koruma güzel bahanesinin de yardımıyla, bizzat kendileri için 'ricat'la ilgili araç ve yolları, olaya konan isimden beyanların nokta ve virgülüne kadar en ince ayrıntılarıyla hesaplamış ve açık tutmuştur. Ama, ateş hattına sürülmekle 'serbest' bırakılan işçiler için durum hiç de böyle değildir; önceden düşünülmüş hiç bir tedbir yoktur. (...)

"Çarşamba günü DİSK Genel Merkezi sabahın erken saatlerinde görevli yüzlerce polisin etrafı sarması ile ve büyük alayış içinde aranmış, daha sonra DİSK Yürütme Kurulu üyeleri hakkında 'gıyabi tutuklama' kararı çıkarılmıştı. Arandıklarını öğrenince ertesi gün yöneticiler teslim oldular; tutuklama kararlarına itiraz edildi, hukuki formaliteler yerine getirildi ve Sağlıkçılar'da bir günlük 'misafirlikten' sonra hepsi salıverildi. Daha sonra ANKA Ajansı'na verdiği demeçte DİSK Genel Başkanı Türkler, bu bir günlük tutuklama ile ilgili olarak aynen şöyle demiştir: 'Demirel öyle düşünmemiştir ama, son tutuklanışım kamuoyunda Demirel'in bana bir ikramı olmuştur.' (29 Eylül tarihli gazeteler) Demirel'in ne düşünüp ne düşünmediğini bilemeyiz, ama tabloyu tamamlayan bu tutuklama, DİSK üst yönetimi için gerçekten MC'nin bir ikramı olmuştur ve kamuoyunda da öyle değerlendirilmiştir." ("DİSK Eylemi ve Ötesi," **Çark Başak Dergisi**, Sayı 16, 1 Ekim 1976, s. 1-5)

TİP'in eleştirilerine yanıt, birkaç ay sonra Maden-İş Sendikası'ndan geldi. Türkiye Maden-İş Sendikası Genel Yönetim Kurulu'nun 1-4 Mart 1977 günleri Gönen'de yapılan toplantısının sonunda yayımlanan bildirimde şöyle deniliyordu: "16 Eylül Genel Yas Eyleminin en sıcak noktasında, dışardan çığıllıklarla bu 'OYUN İÇİNDE OYUNDUR' diye yayın yaparak işçi sınıfı mücadelesini bölmeye kalkışan, mücadeleyi arkadan harçerleyen, liderlik hastalığına yakalanmış bazı yarışçılar tarafından kurulmuş yeni TİP'i işçi sınıfımız kendi partisi olarak elbette kabul etmeyecek, elbette güven duymayacaktır. Ve onları buldukları yere, yani sermayenin ve onların yayın organı olan Tercüman'ın yanına koyacaktır." ("Toku Çok, Aç'ı Yok Özgür Bir Türkiye İçin Mücadele Veriyoruz," **DİSK Dergisi**, Sayı 33, Mart 1977, s.135)

12 Mart öncesinin Dev-Genç ve bir ölçüde THKP/C örgütlenmesinin kısmen devamı niteliğindeki yapılanmanın yayın organı olan **Kurtuluş Sosyalist Dergi**'nin DİSK'e yönelttiği eleştiriler de sertti:

"İlk gün az sayıda fakat çevrelerinde önder olarak bilinen fabrikaların işçileri iş bıraktı ve direnişe geçti. Ertesi gün direnişe katılan fabrika ve işyerleri ile şehirlerin sayısı arttı. Direniş kısa zamanda genel direnişe dönüştü.

"Direnişin giderek daha büyük boyutlara ulaşmasıyla birlikte şu tespitleri yapabiliriz. Önce, DİSK yönetiminin pasifist ve özünde uzlaşıcı tavrı, işçilerin daha geniş boyutlu ve daha aktif eylemler yapmasını engellemekteydi. İkincisi, direnişe katıldıkları takdirde direnişin boyutlarını büyük ölçüde geliştirecek olan diğer meslek örgütlerinin (yönetimleri genellikle DİSK yönetimi ile aynı ideolojiyi paylaşımlarına rağmen) eyleme geçmemesi. (...)

"Yapılmak istenen geniş bir halk muhalefetinin örgütlenmesi değildi. Hedef, işçilerin ve halkın, sosyalistlerin öncülüğünde mücadeleye atılıp yasa önerisini zorla geri aldirtmak değil, CHP'nin parlamento içi mücadelesine destek olmaktı. (...)

"DİSK yönetimi en yetkili ağızlarından CHP kuyrukçuluğunu çok güzel açıkladı. (...)

"DİSK, genel direnişi 'işçileri serbest bırakmasına' rağmen kontrolünden çıkarmayarak, açık açık CHP'nin kuyruğuna takarak ve en önemlisi 11 Ekim sonrasına erteleyerek bu olaydan kazançlı çıktı. (...) DGM direnişinden, direnişin pasifliğine rağmen kazançlı çıkan işçi sınıfıdır. Profilo bu kazancın yükselen bayrağıdır." ("DGM Direnişi," **Kurtuluş Sosyalist Dergi**, No.6, Kasım 1976, s.3-9)

TKP ise bu direnişi aşağıdaki biçimde övdü ve bu başarıda kendisine pay çıkardı:

"Cumhuriyet tarihinde belki de ilk defa aşırı gerici bir hükümet faşist nitelikteki bir yasa tasarısını Meclis'ten geçiremedi. Meclis'te parmak çoğunluğu olduğu halde bu işi başaramadı. İşçi sınıfı için bu, büyük bir başarıdır. (...)

"Bu başarıyı elde eden, başta gelen güç işçi sınıfıdır. **İşçi sınıfının ekonomik savaşına onun politik örgütü yön veriyor.** TKP, Demirel ortaklığına, onun faşist yöntemlerine, işbirlikçi niteliğine ve sonra somut DGM tırmanışına karşı ilk günden savaş bayrağını açmıştır. O, işçi sınıfını ve bütün yurtsever örgütleri bu faşist tırmanmaya karşı savaşa çağırıyor. (...)

*“DGM'lere karşı verilen savaşta, bazı TİP yöneticilerinin, büyük burjuvazinin 'ayır-buyur' politikasına alet olmaktan şaşmadıkları görüldü. En gerici burjuvazinin gazeteleri DİSK Genel Başkanına karşı yoğun bir saldırıya geçtiler. Yürüyüş Dergisi'nin (Sayı 82'de) başyazarı, her türlü devrimci morali bir yana bırakıyor. Olana, bitene 'oyun,' diyor.”(“DGM'lere Karşı Savaşımın Politik Bilançosu,” **Atılım Dergisi**, Sayı 36, 1 Aralık 1976, s.7)*

SONUÇ

Maden-İş Genel Sekreteri Memet Ertürk 2011 yılında şöyle diyordu: “DGM direnişi nedeniyle işten çıkarılan işçilerin çoğu sendika temsilcileri, öncü işçilerdi.” (Can Şafak, **Büyük Grev-1977**, Sosyal Tarih Yay., İstanbul, 2012, s.59) O dönemde Maden-İş Sendikası Bursa Bölge Temsilcisi ve Genel Yönetim Kurulu üyesi olan Selim Mahmutoglu, aynı zamanda Türkiye İşçi Partisi'nin Merkez Yönetim Kurulu üyesiydi. Bu direnişi bölge temsilcisi olarak yaşayan Selim Mahmutoglu, DGM direnişini, karar alınması ve uygulanmasında izlenen yöntem nedeniyle sert biçimde eleştirdi ve Maden-İş'in bu eylem sonrasında ciddi biçimde zayıfladığını ileri sürdü (bkz.Can Şafak, a.g.k., 2012, s.57-58). Maden-İş Sendikası, 1977 yılında MESS ile yapılan toplu sözleşme görüşmelerinde DGM direnişi sonrasında işten çıkarılan işçilerin işe alınması için büyük çaba gösterdi; ancak MESS'in katı tavrı nedeniyle bunu başaramadı. Murat Tokmak'ın 2000 yılında belirttiğine göre, bu işçiler işe geri alınamadıysa da, hepsinin tazminatları alındı. (Can Şafak, a.g.k., 2012, s.277).

DİSK, 12 Eylül Darbesi sonrasında İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Mahkemesi'nde yargılanırken, DİSK'in 1977 yılı Aralık ayında yapılan 6. Genel Kurulunda genel başkanlığa seçilen Abdullah Baştürk, onurlu bir tavır göstererek, kendisinin yönetimde olmadığı bir döneme ilişkin eylemi sahiplendi ve savundu. Abdullah Baştürk savunmasında şunları söyledi:

*“DİSK, DGM'yi 1961 Anayasasının mahkemelerin bağımsızlığı, hakim teminatı, tabii hakim ve savunma hakkı ilkelerine aykırı görerek ve bu mahkemelerde daha çok işçilerin yargılanacağını düşünerek, çağdaş demokrasilerde bir baskı grubu olmanın gereğini yerine getirerek karşı çıkmıştır. Ancak ana muhalefet partisi CHP, Türkiye Barolar Birliği ve TÜRK-İŞ'e bağlı bazı sendikalar da DGM'ye karşı çıkmışlardır. DİSK, demokratik bir kuruluş olarak 11 Ekim 1976'ya kadar parlamentodan yeniden geçirilmesi gereken DGM Kanunu hakkında geniş bir kampanya açmış ve anayasal ve demokratik haklar temeli üzerinde tüm üyelerini DGM konusunda serbest bırakmıştır. DİSK'in DGM konusundaki tavrı, 1961 Anayasasının özüne ve çağdaş sendikacılık ilkelerine uygun bir demokratik tavır alıştır.” (Abdullah Baştürk, *Yargı Önünde Savunma, Çağdaş Yay., İstanbul, 1986, s.348*)*

DİSK Genel Sekreteri Fehmi Işıklar da mahkemede 16 Mart 1986 günü yaptığı savunmada DGM direnişine ve ardından yaşanan yargılama sürecine ilişkin ayrıntılı bilgi verdi ve eylemi savundu. (Fehmi Işıklar, *DİSK Davasında Savunma*, Gür Yay., İstanbul, 1986, s.244-254)

DGM direnişi, siyasi alanda başarısı ve yüksek maliyetiyle, Türkiye işçi sınıfı tarihinde önemli bir yere sahiptir.